

Handreiking CJG-ontwikkeling voor jongeren van 12 tot 23 jaar

Deze handreiking maakt onderdeel uit van de Gereedschapskist Centrum voor Jeugd en Gezin van het ministerie voor Jeugd en Gezin en de VNG. Deze handreiking is te bestellen bij Jeugd en Gezin en te downloaden op de website www.samenwerkenvoordejeugd.nl.

Deze handreiking is tot stand gekomen in opdracht van het ministerie voor Jeugd en Gezin en met hulp van gemeenten en de begeleidingscommissie vanuit IVA en Stichting Alexander.

Auteurs

Lud Muller, Ivet Pieper, Leo Rutjes, René Clarijs

IVA
Universiteit van Tilburg, gebouw T
Warandelaan 2, Tilburg
Postbus 90153, 5000 LE Tilburg
013 466 84 66
www.iva.nl

Stichting Alexander
Herenmarkt 93c
1013 EC Amsterdam
020 6263929
www.st-alexander.nl

Handreiking CJG-ontwikkeling voor jongeren van 12 tot 23 jaar

1	Inleiding	3
2	Leefwereld jongeren	4
2.1	Gezin	4
2.2	Buitenwereld	4
2.3	Digital natives	5
3	Participatie van jongeren en ouders	6
3.1	Waarom participatie	6
3.2	Inventarisatie	6
3.3	Actieve inzet	7
3.4	Participatie van ouders	8
4	Inlooppunt voor informatie en advies	9
4.1	Fysiek inlooppunt	9
4.2	Digitaal communiceren	10
4.3	Behoeften en wensen van jongeren	11
4.4	Behoeften en wensen van ouders	13
5	Onderwijs als belangrijke samenwerkingspartner	15
5.1	Jeugdgezondheidszorg	15
5.2	Schoolmaatschappelijk werk	16
5.3	Zorg en adviesteams	16
5.4	Regionaal samenwerken	16
5.5	Vervolgopleidingen	17
6	Sluitende aanpak	18
6.1	Jongerenwerk	18
6.2	Jongerenloket	18
6.3	Veiligheidshuis	19
6.4	Ouder dan 18 jaar	19
7	Stappenplan	20
	Bijlagen	21
	Bijlage 1 Centrum voor Jeugd en Gezin	22
	Bijlage 2 Begeleidingscommissie	23

1 Inleiding

Bij de opzet van Centra voor Jeugd en Gezin (CJG) gaat meestal eerst de aandacht uit naar 0 – 12 jarigen en hun ouders omdat deze leeftijdsgroep relatief gemakkelijk bereikbaar is. Anders ligt het voor jongeren in de leeftijdscategorie 12 tot 23 jaar. Deze groep waaiert uit over verschillende typen onderwijs en zoekt haar eigen weg, vaak over de gemeentegrenzen heen. De opvoedings- en opgroeiondersteuning krijgt bovendien een ander karakter. Jongeren vanaf 12 jaar willen zelf mee beslissen over vorm, frequentie en inhoud van de begeleiding. Ook de rol van de ouders van jongeren tussen de 12 en 23 jaar verandert, aangezien jongeren steeds meer inspraak willen en verantwoordelijkheid nemen over verschillende aspecten van hun eigen leven (schoolkeuze, vriendenkring, vrije tijdsbesteding, uitgaanstijdstippen etc.). Zowel ouders als jongeren hebben eigen vragen op het gebied van opvoed- en opgroeiondersteuning. Deze handreiking geeft een globaal overzicht van het aanbod aan jongeren en hun ouders, zoals een Centrum voor Jeugd en Gezin dat zou kunnen organiseren. De handreiking is tot stand gekomen in samenwerking met een aantal gemeenten waar Centra voor Jeugd en Gezin zijn opgezet.

In deze handreiking bespreken we niet het totale aanbod van de CJG's, maar het deel dat gericht is op opvoedings- en opgroeiondersteuning aan 12 tot 23 jarigen en hun ouders. Meer algemene informatie over CJG's vindt u in bijlage 1 en op www.samenwerkenvoordejeugd.nl. Op deze website treft u ook de andere handreikingen uit de gereedschapskist van het ministerie van Jeugd en Gezin aan. Dit materiaal biedt ondersteuning bij het opzetten van een CJG in uw gemeente. (Zie ook: www.vng.nl/cjg)

Jongeren en hun ouders vormen een belangrijke doelgroep als we kijken naar de omvang en aard van hun vragen en problemen. In Tilburg bijvoorbeeld hoort de begeleiding aan ouders en jongeren (regels en opvoedhouding voor 12 tot 16 jarigen) tot de top 3 van de vragen aan het Centrum voor Jeugd en Gezin. De specifieke bejegening van deze groep is daarbij van groot belang. De CJG's hebben de taak in samenspraak met de jongeren zelf - en ook hun ouders - tot een vraaggericht aanbod te komen.

In deze handreiking geven we een beknopte schets van de jongerencultuur en hoe een CJG kan aansluiten op de wensen en behoeften van jongeren. Het hart van de handreiking wordt gevormd door de hoofdstukken Participatie, Inloopfunctie, Onderwijs als samenwerkingspartner en Sluitende aanpak. Tot besluit treft u een stappenplan aan waarmee u concreet aan de slag kunt. Verspreid door de handreiking heen vindt u praktijkvoorbeelden van CJG's uit diverse gemeenten.

Voorbeelden van wat het CJG kan doen voor specifieke groepen jongeren (bijvoorbeeld jongeren zonder startkwalificatie en 18+-jarigen die uit de residentiële jeugdzorg of een pleeggezin komen) zullen regelmatig gepubliceerd worden op www.samenwerkenvoordejeugd.nl.

2 Leefwereld Jongeren

Uit verschillende (internationale) onderzoeken komt naar voren dat Nederlandse jongeren relatief gelukkig zijn. Maar ook gelukkige jongeren hebben vragen en problemen, variërend van zakgeld, uitgaan, school en stage, tot pesten, alcohol, drugs, schulden, en seksualiteit. Jongeren kunnen hiervoor terecht bij een Centrum voor Jeugd en Gezin. Voordat gekeken wordt naar de rol die een CJG voor deze doelgroep kan vervullen, wordt eerst kort ingegaan op de leefwereld van jongeren.

2.1 Gezin

Steeds minder jongeren groeien op in een traditioneel gezin. Het aantal scheidingen is fors toegenomen en professionals zien scheiding en de gevolgen daarvan dan als één van de belangrijke aanleidingen voor de vraag naar opvoed- en opgroeiondersteuning. Samengestelde gezinnen, etnisch gemengde relaties en homoseksuele ouderparen zijn van invloed op de persoonlijke ontwikkeling van kinderen en jongeren en op de vraag naar opvoed- en opgroeiondersteuning. Jongeren tussen de 12 en 23 jaar zijn op zoek naar hun mogelijkheden en ontwikkelen zich in snel tempo binnen een steeds veranderende maatschappij, waarin voortdurend keuzes gemaakt kunnen en moeten worden. Jongeren zoeken hun grenzen op en sommigen vertonen hierbij risicovol gedrag in de vorm van hoog alcoholgebruik, roken en drugsgebruik. Uit de GGD jeugdmonitor blijkt ook dat jongeren in het voortgezet onderwijs diverse vragen hebben op psychosociaal gebied. Het is van groot belang dat jongeren een plek hebben waar ze gemakkelijk kunnen binnenlopen met al hun eenvoudige (en meer complexe) vragen.

2.2 Buitenwereld

De leefwereld van jongeren speelt zich vaak af op verschillende locaties. School, bijbaantjes, vrijetijdsbesteding en ontmoetingsplaatsen met vrienden liggen niet altijd binnen de bekende en vertrouwde buurt, wijk, stadsdeel of gemeentegrenzen. Het betekent dat het CJG zich op deze verschillende ontmoetingsplaatsen zal moeten richten en zo dicht mogelijk bij de natuurlijke leefwereld van de jongere moet blijven.

Actieve benadering van jongeren in het CJG JONG XL in Rotterdam

CJG/ JONG XL Feijenoord is gevestigd in een pand aan de Maashaven. Tijdens kantooruren en op één wekelijkse avond kunnen jongeren hier terecht voor informatie en advies. In de centrale hal vinden ze een uitgebreid vacature- en stagebestand en informatie over onderwerpen zoals opleidingen huisvesting en zwangerschap. Ook is er een overzicht aanwezig van activiteiten op het gebied van gezondheid, sport en vrije tijdsbesteding. Veel instellingen houden bij CJG/ JONG XL wekelijks een spreekuur, waardoor vooral ook de groep 16-23 jarigen eenvoudig antwoord krijgt op een diversiteit aan vragen rond huisvesting, schulden, stages, werk, scholing, uitkering en seksualiteit. Volgens het one-stop-shopprincipe worden jongeren direct geholpen en indien nodig wordt meteen hulp geregeld. Er wordt zo min mogelijk doorverwezen. Voor de groep moeilijk te bereiken jongeren (o.a. zorgmijders) tussen de 16 en-25 jaar is een effectieve outreachende aanpak afgesproken.

Een CJG dat ondersteuning en hulp biedt zal veel moeite moeten doen om laagdrempelig te zijn voor jongeren. De meeste jongeren voelen zich niet aangetrokken tot een locatie waar ook kleine kinderen - of hun ouders- komen. Ze zijn erg gevoelig voor reacties van leeftijdgenoten en zullen daarom niet gemakkelijk een hulpverleningsinstelling binnen stappen. De locatie van het CJG dat zich richt op jongeren zal met deze aspecten rekening moeten houden. Het CJG zal voor jongeren op verschillende locaties en met verschillende partners gestalte moeten krijgen. Er zal samenwerking tot stand moeten komen met bijvoorbeeld het onderwijs, de sportvereniging, het buurthuis en de jongerenwerker om jongeren zo breed mogelijk te begeleiden bij hun opgroeivragen.

CJG Boxtel

Boxtel kent van oudsher een hechte samenwerking tussen instellingen die zich op de jeugd richten. Er loopt al jaren een project dat gericht is op het realiseren van brede scholen en er wordt veel geïnvesteerd in goede zorg op en rond de scholen. Zo zijn er de projecten "School in de Wijk", "Doorlopende Leerlijnen" en "Zorg in en om de School". Het CJG in Boxtel past in dit brede aanbod. Bij de realisatie van het centrum zijn veel instanties betrokken geweest. In het pand zijn diverse partners gehuisvest zoals het consultatiebureau, jeugdartsen, bureau Halt, MEE, schoolmaatschappelijk werk en de coördinator van de brede scholen. De ruimten zijn niet alleen bedoeld voor bijeenkomsten met professionals maar ook voor afspraken en bijeenkomsten met ouders en jongeren. Aangezien ook het jongerencentrum B-town in het CJG is gevestigd, biedt het Centrum voor Jeugd en Gezin de Boxtelse jeugd optimale opgroeikansen.

2.3 Digital natives

Nederland kent de hoogste internetdichtheid onder jongeren ter wereld. Het totale internetgebruik (o.a. YouTube, Hyves en MSN) loopt op naar leeftijd (groep 7 basisschool: 9 uur, 2e klas voortgezet onderwijs: 16 uur per week). Jongeren van niet-westerse afkomst zijn iets vaker online dan autochtonen (Bron: Onze jeugd van tegenwoordig, Ministerie van Jeugd en Gezin 2009). Dit geeft aanknopingspunten voor het bereiken van deze groep via de website van het Centrum voor Jeugd en Gezin, chatmogelijkheden met jongerenwerkers en het deskundig opzetten van gerichte zoekwoorden.

Jongeren van nu manifesteren zich als digital natives; opgegroeid met internet zijn ze gewend om continu digitaal met elkaar in verbinding te staan. Opvoeders daarentegen worden ook wel spottend digital immigrants genoemd; zij staan doorgaans op veel grotere afstand van digitale media en dat maakt hen onzeker.

Daarnaast wordt de huidige generatie jongeren prosumers genoemd. Nieuwe media worden niet alleen gebruikt om te consumeren, maar ook om te produceren. Informatie voor een werkstuk wordt net zo makkelijk van internet gehaald als een zelfgemaakt filmpje erop wordt gezet.

Gemeenten moeten zich realiseren dat de digitale wereld van jongeren zich niet aan gemeentegrenzen houdt. Jongeren googelen op trefwoord en nauwelijks op locatie.

De kenmerken van deze generatie jongeren bieden aangrijpingspunten voor de opzet van een CJG. Een eenvoudige zoekopdracht (google) kan jongeren doorsluizen naar deskundige hulp, bijvoorbeeld het online CJG. Daarnaast moeten jongeren zich verbonden voelen met de lokale website van het Centrum voor Jeugd en Gezin - bijvoorbeeld door inzet van een jongerenforum of een jongerenpagina met lokale (eigen gemaakte) filmpjes - om het laagdrempelige persoonlijke overleg over opgroevragen in de buurt van de jongere mogelijk te maken.

CJG Introductiefilm in Emmen

De gemeente Emmen gebruikt bij de voorbereiding op het Centrum voor Jeugd en Gezin introductiefilmpjes die gemaakt zijn voor en door jongeren. De filmpjes maken duidelijk dat jongeren met vragen altijd terecht kunnen bij het Centrum voor Jeugd en Gezin. De volgende onderwerpen komen kort in beeld: 'Ziek of zwanger', 'Populair of gepest' en 'Dipje of depressie'. www.centrumjeugdengezin.nl/filmpjes

3 Participatie van jongeren en ouders

Jongeren zijn niet altijd eenvoudig te bereiken en te helpen. Tegelijkertijd zijn het kritische consumenten. Als een CJG niet aansluit op hun leefwereld en hun vragen en problemen, shoppen ze verder naar een andere oplossing, of haken ze af. Daarom is een aanbod dat specifiek is afgestemd op deze doelgroep en participatie door hen van groot belang.

3.1 Waarom participatie

Jongeren hebben een mening en willen graag gehoord worden. Wanneer er goed naar ze geluisterd wordt, levert dit beleid op dat daadwerkelijk aansluit bij hun vragen en behoeften. Participatie levert ook een groter draagvlak op voor de uiteindelijke beleidskeuzes die bestuurders maken. Jongeren hebben immers zelf een bijdrage geleverd. De kloof tussen bestuurders en jongeren wordt kleiner en communiceren met de doelgroep gaat steeds makkelijker. Daarbij is het wel van belang dat bestuurders aan jongeren uitleggen wat zij met hun inbreng doen, om geen onrealistische verwachtingen te wekken.

Participatie zorgt ook voor empowerment van de doelgroep. Jongeren vervullen een maatschappelijke rol en zijn daardoor sterker gemotiveerd om de regie over hun eigen leven te voeren.

Ruimte voor jongerenparticipatie in Assen.

Bij de vorming van het CJG begint de gemeente Assen met een enquête onder de jeugd. Daarin kunnen jongeren aangeven of ze problemen ervaren met opgroeien, gezondheid, vrije tijd, werk, school en geld. Ook kunnen de jongeren laten weten hoe ze informatie en eventuele hulp willen krijgen: digitaal, telefonisch of face-to-face.

Alle 500 leden van het digitale vriendennetwerk Jongerenwerk Assen ontvangen een uitnodiging voor deelname aan een korte vragenlijst. Jongeren die niet op Hyves zitten, kunnen de enquête invullen via internet. Onder de deelnemers worden bioscoopkaartjes verloot. Ook op een bijeenkomst met een dj en een maaltijd worden jongeren uitgenodigd mee te praten over het Centrum voor Jeugd en Gezin. Hier kunnen ze vertellen of er behoefte is aan een plek waar ze over de relatie met hun ouders, seksualiteit, vakantiebaantjes en school kunnen praten.

Nog een argument voor jongerenparticipatie is wet- en regelgeving die inspraak en medezeggenschap van burgers voorschrijft. Op lokaal niveau bepaalt de Wmo dat gemeenten burgers de kans moeten bieden te participeren op gebieden die hen aangaan. Specifiek voor de doelgroep jongeren geldt ook het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind, waarin is opgenomen dat kinderen in staat moeten worden gesteld hun mening te vormen en deze mening vrijelijk te uiten in alle aangelegenheden die het kind aangaan (artikel 12, lid 1). Om een mening te vormen heeft het kind recht om in vrijheid inlichtingen en denkbeelden van welke aard dan ook te vergaren (artikel 13, lid 1). Aan de mening van een kind dient 'passend belang te worden gehecht in overeenstemming met zijn of haar leeftijd en rijpheid' (artikel 12, lid 1). Participatie is dus ook wettelijk verplicht, maar op welke manier kan participatie onder jongeren worden uitgevoerd bij het opzetten van een CJG? Hieronder beschrijven we hoe gemeenten daar invulling aan kunnen geven.

3.2 Inventarisatie

Om maatwerk te kunnen leveren is een inventarisatieronde voor de start van een CJG wenselijk en noodzakelijk. Een goede inventarisatie bevat informatie over de specifieke kenmerken, talenten en problemen van jongeren en hun ouders. Het is ook van belang te achterhalen welke ervaringen zij met bestaande voorzieningen hebben en welke behoeftes, verwachtingen en wensen er leven ten aanzien van een CJG.

Het is goed om te beginnen met een inventarisatie van de beschikbare informatie:

- van de gemeente, zorgaanbieders, welzijnsorganisaties, jongerenraden en andere jongerengroepen;

- uit onderzoeken van de GGD (leefstijlonderzoeken en gezondheidsonderzoeken), onderzoeksafdeling van de gemeente (demografisch onderzoek naar populatie, lokaal behoeftenonderzoek), Bureau Jeugdzorg en zorgaanbieders (cliënttevredenheidonderzoek);
- uit bestaande informatiebronnen zoals het rapport 'Kinderen in Tel', opvoedvragen die zijn gesteld tijdens inloopsprekuren en periodiek cliënttevredenheidonderzoek (Algemeen Maatschappelijk Werk, GGD, jongerenwerk).
- informatie uit de keten politie/justitie/RvdK/BJZ (bijv. platform jeugdcriminaliteit, veiligheidshuis en preventieprojecten zoals communities that care).

Op grond van deze inventarisatie is het mogelijk vast te stellen welke informatie ontbreekt. Welke doelgroepen zijn nog niet in beeld gebracht (jongens, meisjes, leeftijd, culturele achtergrond, multi-probleemgezin, ex-cliënten jeugdzorg), met welke specifieke problemen hebben jongeren te maken en wat verwachten ze van een CJG?

Vaak is aanvullend onderzoek naar de wensen en behoeften van jongeren nodig. Een kwantitatieve meting kan een geschikt middel zijn. Een goed voorbeeld is de internetvragenlijst over het CJG van Zorgbelang Gelderland (zie: www.dropjemening.nl).

Voor het in kaart brengen van specifieke doelgroepen of het vergaren van diepgaande informatie over een bepaald onderwerp zijn kwalitatieve methoden goed inzetbaar. Denk bijvoorbeeld aan een jongerenpanel dat een bepaald thema bespreekt of aan individuele interviews met jongeren over onderwerpen die ze liever niet in een groep bespreken.

In deze fase is het belangrijk bestaande inspraakorganen te raadplegen zoals de jongerenraad van de gemeente, leerlingenraden van scholen en cliëntenraden uit de jeugdzorg. Achterhaal bijvoorbeeld door middel van open vragen welke problemen jongeren willen oplossen en hoe de bekendheid van een CJG kan worden vergroot.

Aan de hand van de verzamelde informatie uit bestaande bronnen, aanvullend onderzoek en bijeenkomsten met jongeren worden kwaliteitscriteria voor een CJG opgesteld. Het mooiste is als ook deze kwaliteitscriteria samen met jongeren worden opgesteld, zoals dit is gebeurd in de jeugdzorg met het project Quality for Children (zie: www.Q4C.nl).

Naast het gezamenlijk opstellen van kwaliteitscriteria kunnen gemeenten er ook voor kiezen samen met jongeren te monitoren of aan de criteria wordt voldaan en eventueel verbeteracties in gang zetten.

Als een CJG eenmaal is opgezet blijft het nodig jongeren erbij te betrekken, en hen om feedback te vragen. Een goed voorbeeld van een feedbacksysteem waarin verschillende participatieve methoden worden gebruikt is het cliëntenfeedbacksysteem in de jeugdzorg (www.mogroep.nl/mogroep/mic).

3.3 Actieve inzet

Uit onderzoek blijkt dat actieve betrokkenheid van jongeren van groot belang is voor de effectiviteit van projecten of programma's of die zich op hen richten. Een manier om die actieve betrokkenheid te vergroten is jongeren de mogelijkheid te geven tot feedback. Een CJG kan die feedback bijvoorbeeld organiseren met het instellen van een ideeën bus, een klankbordgroep, een digi-panel, of een gebruikersraad.

Omdat weinig jongeren uit zichzelf feedback zullen geven of zich voor langere tijd willen binden aan een inspraakorgaan, is het van belang ook andere, kortdurende vormen van participatie aan te bieden. Panels en focusgroepen zijn daarvoor zeer geschikt. Daarnaast is het mogelijk scholieren te vragen in het kader van hun maatschappelijke stage of lesopdracht bezoekers en medescholieren te interviewen over het CJG.

Om te toetsen of de kwaliteitscriteria gehaald worden kan met behulp van een vragenlijst een periodieke meting worden gedaan. Voorbeelden van meetinstrumenten uit de jeugdzorg zijn bijvoorbeeld de C-toets en de Exit-Vragenlijst.

Zogenaamde Peer Education is ook een manier om jongeren ergens actief bij te betrekken. Hierbij worden jongeren door leeftijdsgenoten bewust gemaakt van onderwerpen. Jongeren worden vooral beïnvloed door leeftijds- en leefstijlgenoten en een medescholier of medestudent – 'peer' – fungeert als rolmodel. In diverse projecten in Nederland wordt de peermethode succesvol ingezet om jongeren te bereiken. Zie bijvoorbeeld het Unity-project van Jellinek

Preventie. De vrijwilligers van Unity zijn jongeren die afkomstig zijn uit de dance-scene. Zij geven drugsvoorlichting aan jongeren op grote dance-evenementen en parties (www.unitydrugs.nl).

Waarom leerlingbemiddeling?

Ineens raakt de sfeer verziekt. Schijnbaar om niks vliegen leerlingen elkaar in de haren. Conflicten tussen leerlingen kunnen makkelijk uit de hand lopen. Leerlingbemiddeling voorkomt escalatie en bevordert een veilig schoolklimaat. In Rotterdam biedt Stichting de Meeuw Leerlingbemiddeling op maat, voor alle onderwijssoorten.

Hoe leerlingbemiddeling groeide

Leerlingbemiddeling werd medio jaren 90 naar Amerikaans voorbeeld als pilot ingevoerd in Nederland. Sinds docenten zich meer bewust worden van het belang van sociale competenties en leerlingparticipatie, groeit het aantal scholen dat gebruik maakt van leerlingbemiddeling. De ervaringen van de pioniersscholen staan beschreven in het projectverslag 'Kans of Bedreiging', uitgegeven door Stichting de Meeuw (www.de-meeuw.nl)

Zelfstandig conflicten oplossen

Conflicten gaan over botsende belangen. Leerlingbemiddeling maakt deze belangen bespreekbaar. Leerlingbemiddelaars proberen ruziënde schoolgenoten op eigen kracht tot de kern van hun conflict te laten doordringen, en een oplossing te verzinnen. Leerlingbemiddeling is dan ook geen hulpverlening. De bemiddelaars hoeven conflicten niet op te lossen, te analyseren of een eigen mening te geven. Zij moeten bovenal goed luisteren en erop toezien dat ruziemakers gezamenlijk tot een oplossing komen. Dat jongeren veel meer kunnen dan volwassenen denken, blijkt uit de vele geslaagde bemiddelingen. Jongeren vinden oplossingsmogelijkheden, waar volwassenen nooit op komen. In hun dagelijks bestaan, thuis en op straat, worden zij regelmatig met lastige kwesties geconfronteerd. Hierdoor leren ze zich te verplaatsen in andermans problemen en weten, vaak sneller dan volwassenen, de kern te raken. Dus geen betere bemiddelaar dan een medeleerling!

Jongeren begrijpen elkaar beter

Volwassenen weten zich vaak geen raad met ruzies tussen jongeren. Daarom kunnen ze die maar het beste aan henzelf overlaten. Docenten die werken met het programma Leerlingbemiddeling, bevestigen dit. Zij zien hoe leerlingen bij het beslechten van geschillen eigen verantwoordelijkheden leren nemen. Leerlingen ervaren waar hun kracht ligt en hoe ze bij kunnen dragen aan een prettig schoolklimaat. Op deze manier ontwikkelen ze vaardigheden waarop zij de rest van hun leven kunnen voortbouwen.

Waarom leerlingbemiddeling in het voortgezet onderwijs?

Kijk op www.leerlingbemiddeling.nu

In verschillende gemeenten zoals Tilburg en Den Haag zijn jongerenambassadeurs actief (www.jongerenambassadeurs.nl). Zij vormen een brug tussen jongeren en gemeente, zijn vaak actief op de vlakken sport, kunst en cultuur, en proberen jongeren een stem te geven binnen de gemeente. Speciale CJG-ambassadeurs kunnen het gezicht worden van het CJG en een brug vormen tussen CJG en de jeugd.

3.4 Participatie van ouders

Het is van belang dat ook de ouders van jongeren betrokken worden bij de opzet en het functioneren van het CJG in hun wijk of gemeente. Hun vragen en behoeften hebben doorgaans een ander karakter dan die van ouders met jonge kinderen. Het geleidelijk loslaten van hun kinderen speelt een belangrijke rol en wordt niet altijd als vanzelfsprekend ervaren. Dit proces doet een beroep op andere opvoedingshoudingen en –vaardigheden. Ouders van jongeren ontmoeten elkaar niet meer spontaan op het schoolplein of het sportveld om opvoedingskwesties te kunnen bespreken en in die behoefte kan een CJG voorzien.

4 Inlooppunt voor informatie en advies

Jongeren en hun ouders weten vaak niet waar ze met relatief eenvoudige vragen en problemen over opvoeden en opgroeien terecht kunnen. Bij ernstige problematiek kunnen ze terecht bij het Bureau Jeugdzorg. CJG's gaan uit van een preventieve aanpak en bieden laagdrempelige ondersteuning in de vorm van informatie en advies.

4.1 Fysiek inlooppunt

Elke gemeente is verplicht tenminste één fysiek inlooppunt in te richten waar ouders en jongeren terecht kunnen met 'gewone' vragen en problemen over opvoeden en opgroeien. In de praktijk zullen ouders makkelijker naar een CJG toekomen. Voor jongeren is een inlooppunt nodig dat zich specifiek op jongeren richt. Dat hoeft niet altijd op gemeentelijk niveau te gebeuren; een dergelijk inlooppunt kan ook in samenwerking met andere gemeenten worden vormgegeven. In dat geval is het wel van belang vanuit de doelgroep te weten wat de beste locatie is. Gemeenten hoeven geen nieuwe projecten en trajecten op te zetten maar kunnen aansluiten bij wat er al is. Doel van het CJG is het bieden van laagdrempelige hulp aan jongeren en gezinnen bij eenvoudige opvoed- en opgroeivragen. Het gebouw moet dienstbaar zijn aan deze doelstelling maar een multi- functionele accommodatie met meerdere professionals achter één voordeur is niet persé noodzakelijk. Als goede samenwerkingsafspraken worden gemaakt met het onderwijs, jongerenwerk, buurthuizen en/ of het jongerenloket, dan kunnen de inloopsprekuren van deze instellingen ook worden beschouwd als fysieke inlooppunten van het Centrum voor Jeugd en Gezin.

CJG bus in Zaltbommel

Samen met het welzijnswerk heeft het CJG in Zaltbommel een oude Amerikaanse schoolbus aangeschaft. De bus is ingericht met een gezellig zitje waar in een ongedwongen sfeer gesprekken gevoerd kunnen worden en beschikt over een computer met de nieuwste spellen. Met deze bus zoekt het CJG jongeren en hun ouders in de afzonderlijke kernen op. Regelmatig wordt de aanhanger met het mobiele panna-velde aangekoppeld en elke woensdagmiddag rijdt de buurtsportmedewerker mee. Als het mooi weer is reist de bus af naar een strandje aan de Waal: luifel uit, muziekje aan, en de jongeren komen als bijen op de honing af.

Omdat het CJG in veel gevallen een netwerkorganisatie is die organisaties en activiteiten met elkaar verbindt, hoeft een gemeente zich niet te beperken tot één inlooppunt. Het inlooppunt voor jongeren zal in de praktijk vaak bij een school of een jongerencentrum worden ondergebracht en het inlooppunt voor ouders bij een gezondheidscentrum, bibliotheek, of buurtcentrum. Door deze koppeling met andere voorzieningen wordt het CJG als een neutrale en laagdrempelige voorziening beschouwd. Het is van groot belang dat jongeren en hun ouders het Centrum van Jeugd en Gezin zien als een uitbreiding van hun eigen netwerk.

Jongeren zijn nauwelijks op de hoogte van instanties waar zij terecht kunnen voor informatie en hulp. Liever raadplegen ze vrienden, familie, een voetbalcoach, mentor of digitale counselor. Ook jongerenwerkers, jeugdverpleegkundigen of schoolmaatschappelijk werkers zijn favoriet. Zij kunnen deel uitmaken van een netwerk rond deze leeftijdsgroep en op groepsniveau preventieve programma's op scholen uitvoeren zoals voorlichtings-bijeenkomsten rond voeding en beweging, omgaan met geld, seksualiteit en alcohol- en drugsgebruik. Professionals moeten makkelijk de weg naar elkaar kunnen vinden als ze geen antwoord weten op een opgroeivraag. Dit is een belangrijke meerwaarde van de netwerkorganisatie achter het Centrum voor Jeugd en Gezin.

Focusgroepen in Helden

In de Limburgse gemeente Helden heeft het CJG focusgroepen gevormd om ideeën te verzamelen hoe de draagkracht van gezinnen, families en buurten kan worden vergroot zodat minder kinderen uit de boot vallen en terecht komen in het zorgcircuit. De focusgroepen bestaan uit professionals in de jeugdzorg, onderwijsmedewerkers, vrijwilligers van sportclubs, ouders en jongeren. Bij de samenstelling van deze focusgroepen is rekening gehouden met de verschillende levensfasen van kinderen zodat de leerplichtambtenaar niet bij de kraamverzorgster in een groep zit maar wel bij de jongerenwerker, de docent van het voortgezet onderwijs en de coach van de voetbalclub. Onderwerpen van gesprek zijn niet alleen probleemgezinnen en probleemjongeren maar ook succesvolle samenwerkingsverbanden die soms door toeval en persoonlijke contacten zijn ontstaan. In de focusgroepen wordt bekeken welke ondersteuning in een gezin of daarbuiten nodig is om de veerkracht van zowel het kind als het gezin te versterken. Hiermee kan worden voorkomen dat een kind wegens wangedrag van de voetbalclub wordt verwijderd of een gezin steeds meer in de problemen raakt. www.jeugdstation.nl

Voor veel (jonge) jongeren is school een gebruikelijke plaats om hulp te vragen. Voor jongeren die niet meer of slechts gedeeltelijk naar school gaan, biedt een inlooppunt dat gekoppeld is aan een jongerencentrum of sportclub uitkomst. Afhankelijk van de locatie zijn de openingstijden overdag en of 's avonds. Ouders hebben, gezien werk en gezinsomstandigheden, vaak behoefte aan een inlooppunt dat ook 's avonds geopend is. Een inlooppunt dat tegelijkertijd voor jongeren is ingericht, zien zij als minder gewenst. Een voorbeeld van een gemeente die ook 's avonds spreekuren heeft is 's- Hertogenbosch www.cjg-s-hertogenbosch.nl

4.2 Digitaal communiceren

Internet biedt veel mogelijkheden voor het aanbieden van informatie en advies aan jongeren, ook op het gebied van opvoed- en opgroeiinformatie.

Sites voor informatie en (interactieve) hulpverlening:

www.tiernermoeders.nl

informatie over tienerzwangerschap en moederschap

www.sense.info

informatie over seksualiteit en seksuele gezondheid

www.jongin.nl

activiteiten en hulpverleningsinstellingen in de buurt

www.jip.org

algemene informatie voor jongeren

www.kindertelefoon.nl

chatten met hulpverleners en deelname aan forumdiscussies

www.internethulpverlening.nl

internethulpverlener in de buurt. De hulp is gratis, anoniem en gegevens worden alleen aan derden verstrekt met toestemming van de jongere zelf.

www.gripopjedip.nl

informatie en ondersteuning bij psychisch gezond blijven. Vanaf 16 jaar is het mogelijk deel te nemen aan een groepscursus over depressieve klachten. Deze website heeft 130.000 unieke bezoekers per jaar.

www.pratenonline.nl

hulp bij ernstige depressieve- en angstklachten. Informatie en deelname aan het forum is kosteloos en laagdrempelig. Vooral meisjes (83% oftewel 1 miljoen bezoekers) maken gebruik van deze site. Vaak durven jongeren de stap naar live hulpverlening niet te zetten. De drempel naar de reguliere ggz is vaak (te) hoog. Na gemiddeld drie chatgesprekken voelen ze zich naar tevredenheid geholpen.

www.choiceforyouth.org

informatie over omgaan met geld.

Hierop kunnen jongeren anoniem terecht voor vragen op psychosociaal gebied en laagdrempelig kennismaken met professionele diensten en hulpverlening. De volgende stap is internethulpverlening.

70% van de jongeren zoekt regelmatig naar informatie, waarbij Google, Wikipedia en YouTube favoriet zijn. Daarnaast maakt 95% van de jongeren gebruik van MSN. Een kwart van de jongeren chat zelfs meer dan twee uur per keer en een derde van de jongeren praat het liefst via MSN over persoonlijke onderwerpen.

Een goed werkend CJG zal zich niet beperken tot louter een fysiek inlooppunt. Virtueel informatie en advies geven en chatten is een goede aanvulling op de persoonlijke contacten binnen het CJG. Op de CJG-website kan bijvoorbeeld informatie en advies worden opgenomen die gericht is op de actuele situatie van jongeren in de eigen gemeente, al dan niet met links naar andere websites. Jeugdmonitors van de GGD, behoefteonderzoek onder jongeren en informatie van professionals zijn hiervoor als bron te gebruiken.

Mogelijk hebben jongeren behoefte aan een digitale sociale kaart van de eigen wijk, gemeente en/of regio. Hiermee krijgen ze antwoord op hun vragen en vinden activiteiten en instellingen bij hen in de buurt. Gemeenten kunnen ook aanhaken bij de landelijke site www.jongin.nl, waar jongeren zelf de redactie van hun lokale deel doen.

Het is niet altijd nodig om zelf een virtuele informatie- en adviesfunctie voor een CJG op te zetten. Een gemeente kan dit ook breder oppakken en samen met omliggende kleinere gemeenten of met een nabijgelegen centrumgemeente een dergelijke functie opzetten en exploiteren. Jongeren die een vraag stellen of chatten krijgen dan in sommige gevallen antwoord van een CJG-medewerker uit een naburige gemeente. Het is wenselijk om bij de opzet van een CJG de internetkrachten te bundelen. Het afgelopen jaar is in opdracht van Jeugd en Gezin het 'Online CJG' ontwikkeld. Deze website bevat een content- (betrouwbare inhoud) en contactgedeelte (toeleiding en interactie; site en modules). Landelijke kennisinstututen waaronder het Nederlands Jeugdinstituut, Trimbos, het Voedingscentrum en RIVM zorgen samen voor een betrouwbare inhoud. Online CJG is getest in een pilot; de eerste resultaten zijn positief. Zie voor meer informatie www.samenwerkenvoordejeugd.nl

Met een CJG website wordt het mogelijk meer activiteiten in te zetten, en zo ook een breder publiek te bereiken. Het valt te overwegen het werken met internet verplicht toe te voegen aan het werk van jongerenwerkers. Op deze manier zijn er contactmogelijkheden voor nagenoeg alle jongeren. Het is te verwachten dat de digitale uitdaging op termijn de 'fysieke vraag' in aantal zal overvleugelen. Een CJG dient er overigens rekening mee te houden dat een internetfunctie veel menskracht kost. CJG-medewerkers moeten bekend zijn met MSN-jongerentaal en werken op tijden dat jongeren chatten, wat voornamelijk in de late namiddag en avond zal zijn.

4.3 Behoeften en wensen van jongeren

Diverse gemeenten hebben onderzoek gedaan naar de wensen en behoeften onder jongeren ten aanzien van een CJG. Hieruit komen een aantal onderwerpen naar voren die belangrijk zijn om rekening mee te houden bij de opzet van een fysiek inlooppunt voor jongeren:

Pleingesprekken in Veenendaal

In Veenendaal zijn voorafgaand aan de start van het CJG pleingesprekken met jongeren gevoerd op school, bij hangplekken en bij buurthuizen. Daaruit kwamen twee opvallende uitspraken naar voren:

Jongeren willen dat het CJG informatie geeft over werk, bijbaantjes, zelfstandig wonen, relatie tussen en met ouders, enz.

Het CJG moet gaan samenwerken en huisvesting zoeken bij partners als de ANWB, VVV, bibliotheek en Albert Heijn.

De uitspraak om te gaan samenwerken met genoemde partners heeft uiteindelijk de locatie niet bepaald, maar wel sterk beïnvloed. Veenendaal is van plan het CJG te gaan huisvesten in een oude fabriekshal, waar ondermeer een klimmuur en bedrijfjes in de game-industrie zijn gevestigd.

- Een CJG-locatie voor jongeren moet eruit zien als een huiskamer of een jongerencentrum, met leuke kleuren en een gezellige aankleding, het liefst door jongeren zelf ingericht. Meest voor de hand liggend is een ruimte in een school, jongerencentrum, bibliotheek of andere locatie waar jongeren vaak komen.
- De toegankelijkheid en bereikbaarheid wordt vergroot als een CJG gekoppeld is aan een natuurlijke ontmoetingsplek zoals de school, het jongerencentrum of het buurthuis. Als gekozen wordt voor een speciale CJG locatie voor jongeren, is aan te raden deze niet alleen voor hulp en advies in te richten maar ook een huiskamer of een jongerenontmoetingsruimte in te richten.
- Anonimiteit is belangrijk. Jongeren willen niet in een wachtkamer gezien worden en ze willen vragen kunnen stellen zonder dat hun ouders of andere bekenden dat weten. Ze willen op geen enkele manier opvallen en geassocieerd worden met problemen.
- Jongeren willen niet dat er een dossier wordt aangelegd zonder dat zij daar expliciet toestemming voor hebben gegeven.
- Samenwerking tussen hulpverleners van een CJG onderling of tussen verschillende instanties (bij doorverwijzing) roept wel vragen op maar wordt niet als een probleem ervaren. Jongeren zien samenwerking als een voordeel want dan hoeven ze niet steeds ze opnieuw hun verhaal te vertellen.
- Jongeren willen dat CJG-medewerkers hen serieus nemen en zich kunnen verplaatsen in hun situatie. Jonge CJG-medewerkers hebben in dat opzicht een voorsprong, meestal is er dan eerder sprake van een 'klik'.
- Jongeren vinden het belangrijk dat een professional niet alleen deskundig en betrouwbaar is, maar hen ook aardig bejegt, privacy hoog in het vaandel heeft staan en niet per definitie alles in dossiers wil vastleggen zodat ze de regie kwijtraken. Hun vragen moeten zoveel mogelijk direct beantwoord worden, zonder door te verwijzen naar een andere instantie of adres. Dat vraagt veel deskundigheid van de medewerkers.

Poken in Noord-Brabant

In Noord-Brabant gaat een experiment van start waarbij jongeren hun eigen jeugdzorg-dossier beheren met behulp van een poken, een usb-stick in de vorm van een sleutelhanger waarmee ze informatie kunnen uitwisselen. Jongeren dragen met het apparaatje hun digitale gegevens over aan professionals die ook een poken hebben. Accounthouders wisselen hun gegevens uit door hun pokens tegen elkaar aan te houden. Een eigen dossier versterkt de positie van jongeren en hulpverleners hebben sneller hun informatie bij elkaar. Dit initiatief sluit aan bij de leefwereld van jongeren. Toch moet er nog veel uitgezocht worden: welke onderdelen van het dossier lenen zich hiervoor en hoe zit het met de privacy? De poken moet ook zodanig beveiligd zijn dat de informatie uit een dossier niet zomaar uitgewisseld kan worden met iedereen die een poken heeft.

De Brabantse gedeputeerde heeft toegezegd de invoering van de poken provinciebreed te zullen steunen.

- Jongeren willen hun verhaal kwijt zonder dat er een belerend antwoord op volgt of consequenties aan worden verbonden. Ze willen niet worden benaderd als een ‘hulpvrager’ of ‘probleemgeval’.
- Meiden willen meestal het liefst te woord worden gestaan door een vrouwelijke CJG-medewerker.
- Jongeren hebben over het algemeen geen zin om meerdere malen hun vraag te stellen of probleem te vertellen. Ze willen daarom het liefst met steeds dezelfde medewerker te maken hebben.
- Voor jongeren is het belangrijk dat ze zich direct geholpen voelen. Snelheid van handelen (geen wachttijden, geen herhaalafspraken) bij relatief eenvoudige vragen en problemen is voor hen een minimumeis.
- Jongeren willen niet als een probleemgeval gezien worden. Een CJG moet dan ook geen ‘zwaar’ stigma hebben. Een jongere in Zwolle verwoordde dit als volgt: “Als je met kleine vragen terecht kunt, ga je sneller naar zo’n centrum toe. Dan wordt het makkelijker om ook ‘grote vragen’ te stellen.”

JIMMY’s in Putten, Ermelo en Harderwijk

In de gemeenten Putten, Ermelo en Harderwijk gaan Jongeren Informatie Medewerkers (JIMMY’s) naar plekken waar jongeren toch al komen, zoals school, bibliotheek, jongeren-centrum, GGD en schoolmaatschappelijk werk. Het idee erachter is de dienstverlening aan jongeren een gezicht te geven.

JIMMY’s worden getraind om te fungeren als ambassadeurs voor jongeren. Het is de bedoeling dat jongeren vertrouwd met ze raken en weten dat ze naar een JIMMY toe kunnen stappen voor allerlei vragen. Een JIMMY is eigenlijk een mobiele balie, een spil in het zorgnetwerk rondom een jongere, kenner van de sociale kaart en verwijst als dat nodig is ook naar de fysieke locatie van het CJG.

4.4 Behoeften en wensen van ouders

De opvoed- en opgroei-praktijk biedt licht pedagogische hulpverlening in de vorm van pedagogische spreekuren op het fysieke inlooppunt. Ook begeleiding thuis, virtuele hulpverlening en onderlinge hulp kunnen tot de mogelijkheden behoren.

Diverse gemeenten hebben onderzoek gedaan naar de wensen en behoeften onder ouders van jongeren ten aanzien van een CJG. Hieruit komen de volgende aandachtspunten naar voren.

- Ouders hebben behoefte aan hulp bij praktische opvoedingsvragen en -problemen op het gebied van seksualiteit, alcohol- en druggebruik, depressiviteit, overgewicht etc. Ze willen hierbij op een zodanige manier ondersteund worden dat hun zelfvertrouwen versterkt wordt. De adviezen moeten begrijpelijk en toepasbaar zijn. Tegelijkertijd willen ouders zich vrij voelen zelf te bepalen hoe ze hun kind opvoeden.
- CJG’s dienen hun activiteiten af te stemmen op de lokale behoefte. Ouders in Den Bosch hadden behoefte aan gezinsgesprekken en de opvoedwinkel speelde hierop in door hulpverleners in te zetten als een soort intermediair tussen pubers en ouders.
- Als het om eenvoudige opvoedingsvragen gaat, horen ouders graag van andere ouders wat hun ervaringen zijn. Alleen bij ernstige problematiek is een gesprek met hulpverleners gewenst. Chatten is daarom een goede dienstverleningsvariant. Hiermee is al veel ervaring opgedaan dus CJG’s hoeven niet opnieuw het wiel uit te vinden. CJG’s kunnen zelfs een directe link op hun site plaatsen naar bijvoorbeeld www.ouders.nl, de grootste oudercommunity van Nederland met maandelijks zo’n 300.000 unieke bezoekers. Op deze site kunnen ouders niet alleen chatten maar ook een consult aanvragen en per onderwerp informatie opzoeken.
- Voor de virtuele functie van de opvoed- en opgroei-praktijk is een interactieve site onontbeerlijk. Ouders kunnen hierop vragen stellen die op maat beantwoord worden. Zoals eerder gesteld, is het raadzaam hiervoor samenwerking te zoeken met andere (deel)gemeenten of aan te sluiten bij landelijke sites.
- Ouders willen een CJG dat goed bereikbaar en toegankelijk is. Zowel wat betreft openbaar vervoer en voldoende (gratis) parkeergelegenheid als de schaalgrootte van het gebouw.

- Ouders geven de voorkeur aan een fysiek inlooppunt. Daarbij gaan ze liever niet naar een jongerenlocatie. Jongeren moeten hun eigen locatie of tenminste hun eigen ingang hebben.
- Ouders stellen kwaliteit bij de beantwoording van vragen en begeleiding voorop. Spreekuurhouders moeten deskundig zijn op het gebied van puberteitsontwikkeling en oog hebben voor kwesties zoals opstandigheid, vrijheidsdrang, vriendenkeuze, seksualiteit, gebruik van alcohol en drugs. Hulp bij de laatste stap naar volwassenheid en versterking en/of herstel van de zelfredzaamheid van het gezin staat centraal.
- Het is raadzaam om binnen de opgroei- en opvoedpraktijk methodieken in te zetten die evidence-based zijn, zoals Triple P. Zie ook de handreiking 'Opvoedondersteuning' www.samenwerkenvoordejeugd.nl. Bij CJG 'Aan de slag'. Op de website www.nji.nl/eCache/DEF/1/07/088.html zijn alle evidence-based methoden te vinden. Ook is het mogelijk op basis van de expertise van ervaren opvoedingsondersteuners practice-based evidence op te bouwen.
- Ouders stellen een professionele omgeving op prijs.
- De meeste ouders geven bij een meer uitgebreide vraag om hulp en advies de voorkeur aan een gesprek met een CJG-medewerker boven contact via internet.
- Ouders hebben over het algemeen geen bezwaar tegen dossiervorming, maar gaan wel uit van privacybescherming. Informatie mag niet zonder hun toestemming worden doorgegeven aan anderen.
- Ouders stellen doorverwijzing naar andere hulpverleners en/of organisaties veelal niet op prijs.

5 Onderwijs als belangrijke samenwerkingspartner

Wanneer kinderen naar de basisschool gaan, hebben leerkrachten en ouders contact met elkaar bij het halen en brengen van de kinderen, tijdens huisbezoeken en via thema- en rapportbesprekingen. Als jongeren naar het voortgezet onderwijs gaan, verandert de rol en betrokkenheid van de ouders. Contacten tussen ouders en school zijn minder vanzelfsprekend; er is vaak alleen maar contact als er iets misgaat. Partnerschap tussen ouders en school is niet eenvoudig, want veel jongeren willen niet dat ouders zich met hun leven buiten het gezin bemoeien. Toch betreft het voortgezet onderwijs in toenemende mate ouders bij de begeleiding van hun kinderen. Ervaring leert dat eenduidigheid van de (opvoedings)aanpak op school en thuis belangrijk is voor de (onderwijs)prestaties van jongeren.

Scholen zijn belangrijke partners van CJG's. Als gevolg van de leerplicht en de kwalificatieplicht kunnen nagenoeg alle jongeren tot 18 jaar via het onderwijs bereikt worden. Ook daarna is het vaak mogelijk contact met jongeren te onderhouden, bijvoorbeeld via ROC's. Scholen hebben ondermeer de taak onderwijsgerelateerde problemen van jongeren in beeld te brengen en aan te pakken. Wanneer het onderwijsoverstijgende problematiek betreft, vervult de school een signaleringsfunctie. Eenvoudige problemen worden meestal door decanen, mentoren, leerlingcoördinatoren en counselors zelf opgepakt. Wanneer specifieke hulp nodig is verwijzen onderwijsprofessionals jongeren vaak door naar een maatschappelijk werker, jeugdverpleegkundige of jeugdarts. Meestal zijn deze hulpverleners een aantal uren/dagen per week op school werkzaam. In zo'n geval kan de benodigde hulp snel worden ingezet.

5.1 Jeugdgezondheidszorg

De jeugdgezondheidszorg (JGZ) ziet jongeren in het tweede jaar van het voortgezet onderwijs. Tijdens dit standaard contactmoment wordt onder meer aandacht besteed aan de groei, mogelijke houdingsafwijkingen, puberteitsontwikkeling, psychosociale en cognitieve ontwikkeling en schoolverzuim. Jongeren die speciaal voortgezet onderwijs volgen hebben een contactmoment bij de aanmelding/toelating en vervolgens driejaarlijks. De JGZ voldoet hiermee aan de uitvoering van het uniforme deel van het basispakket JGZ. Gemeenten geven zelf vorm aan het maatwerkdeel van het basistakenpakket JGZ. Inhoud en omvang hiervan kunnen per gemeente verschillen, afhankelijk van de specifieke behoeften van individuele jongeren, groepen jongeren in een gemeente en beschikbaar aanbod. Meer informatie over de jeugdgezondheidszorg is opgenomen in de handreiking Integrale Jeugdgezondheidszorg 0-19 jaar. www.vng.nl.

Voorbeelden van maatwerk die passen in de opvoed- en opgroei praktijk en daarmee een bijdrage kunnen leveren aan het bereiken en ondersteunen van jongeren zijn:

- invoering van een extra contactmoment als jongeren 15-16 jaar zijn;
- trainingen en voorlichtingsbijeenkomsten over diverse onderwerpen, zoals sociale vaardigheidstrainingen;
- sportmogelijkheden (ook voor jongeren met gedragsproblemen en als criminaliteitspreventie) en beweegstimuleringsprojecten;
- cursussen en voorlichtingsbijeenkomsten voor ouders;
- ziekteverzuimprojecten.

Ziekteverzuim Als Signaal (ZAS)

Zowel school als de leerplichtambtenaar lukt het niet altijd een duidelijk beeld te krijgen van de achtergronden van een ziekmelding. Bij het project Ziekteverzuim Als Signaal (ZAS) is de jeugdarts van de school extra beschikbaar om bij zorgwekkend ziekteverzuim door te vragen naar de achterliggende problematiek. De jeugdarts treedt daarbij op als 'bedrijfsarts' voor de leerling en werkt nauw samen met de mentor, leerlingbegeleider, leerplichtambtenaar en het Zorg- en Adviesteam (ZAT) van de school. De leerling wordt, eventueel samen met de ouders of verzorgers, opgeroepen voor een gesprek. Gezamenlijk worden de achtergronden van het probleem in kaart gebracht, waarna advisering en zo nodig verwijzing volgt. www.rijv.nl.

5.2 Schoolmaatschappelijk werk

Het onderwijs wordt in toenemende mate geconfronteerd met gedrags- en ontwikkelingsproblemen bij leerlingen en opvoedingsproblemen in de gezinssituatie. De aanpak van deze problemen ligt soms buiten de taakstelling van het onderwijs.

Het schoolmaatschappelijk werk (SMW) vervult een brugfunctie tussen leerling, ouders, school en hulpverleningsinstellingen. Bij het analyseren van de problemen kijkt de schoolmaatschappelijk werker zowel naar het kind als naar de ouders en de school en hoe die elkaar beïnvloeden. In gesprekken met leerlingen, leerkrachten en ouders wordt hulp geboden bij het oplossen van problemen op school of thuis. Als dit niet voldoende is vindt verwijzing naar gespecialiseerde hulp plaats. Ook biedt het SMW trainingen aan op het gebied van sociale vaardigheden, weerbaarheid en omgaan met pestgedrag. Meestal worden de leerlingen door de school aangemeld bij de schoolmaatschappelijk werker. Leerlingen kunnen ook zichzelf aanmelden of zich laten aanmelden door hun ouders. Niet iedere school neemt een volledig pakket aan diensten bij het SMW af. Sommige scholen bieden alleen de mogelijkheid van consultatie en advies en bieden geen SMW-sprekuren of gesprekken met leerlingen en hun ouders.

Het schoolmaatschappelijk werk is samen met school, jeugdzorg en leerplicht verantwoordelijk voor de zorg aan jongeren. Wat betreft de uitvoering van haar werk heeft ze een eigen specifieke verantwoordelijkheid die nader uitgewerkt is in de Beroepscode voor de maatschappelijk werker van de Nederlandse Vereniging van Maatschappelijk Werkers (NVMW). Deze beroepsvereniging onderscheidt daarbij drie taakgebieden waaronder schoolondersteuning, hulpverlening aan ouders en kinderen en toeleiding naar speciale en geïndiceerde zorg. Taken die hieruit voortvloeien zijn aanvullend op de ondersteuning en zorg die scholen zelf kunnen bieden.

5.3 Zorg- en adviesteams

Als SMW onvoldoende is wordt het Zorg- en Adviesteam (ZAT) ingeschakeld. Binnen dit structurele samenwerkingsverband kunnen professionals uit het onderwijs overleggen met externe disciplines. Aan ZAT's in het voortgezet onderwijs nemen in ieder geval leerplicht, SMW, Bureau Jeugdzorg en politie deel (zie hiervoor: Zorg in en om de school, in de AMvB van het wetsvoorstel 'Centra voor Jeugd en Gezin en regierol gemeenten in de jeugdketen'). Aan ZAT's in het mbo zijn ook RMC en GGZ als vaste partners toegevoegd. Vanuit het ZAT wordt ook geschakeld met andere externe disciplines zoals schuldhulpverlening, woningcorporaties etc.

Straatcoaches in Nijmegen

Nijmegen zoekt naar een link tussen jongeren en CJG-voorzieningen. Jongeren komen waarschijnlijk niet naar een CJG toe en daarom investeert de gemeente in ZAT's op scholen en in de reboundvoorziening (tijdelijke opvang voor leerlingen met gedragsproblemen voor wie de zorg van de school niet langer toereikend is). Daarmee blijven vertrouwde contacten bestaan die jongeren hebben met jongerenwerkers, coaches en docenten. Speciaal voor de doelgroep 12 tot 23-jarigen vormen straatcoaches een verbinding tussen de scholen, de straat en het CJG. Er wordt een structuur ontwikkeld waarbij straatcoaches en casemanagers de spil vormen in het zorgnetwerk. In september 2009 is een pilot op scholen gestart om de verbinding tussen straat en school te realiseren.

5.4 Regionale samenwerking

Vanwege de schaalgrootte van het onderwijs ligt regionale samenwerking tussen gemeenten voor de hand. Als gemeenten binnen een RMC-regio hun regierol gezamenlijk vervullen kunnen ze voldoende capaciteit en bestuurskracht genereren en het werken voor v(s)o- en mbo-scholen aanmerkelijk eenvoudiger maken. Het kabinet vindt het van groot belang dat gemeenten in regionaal verband sluitende afspraken maken met het v(s)o en mbo over de zorg voor jongeren. De lokale of regionale Educatieve Agenda kan benut worden bij het invullen van de samenwerking tussen onderwijs en CJG. Afspraken kunnen desnoods verplichtend worden opgelegd vanuit het College van B&W van gemeenten (www.delokaleeducatieveagenda.nl).

Duidelijke afspraken zijn ook nodig om te bepalen welke gemeente wanneer aan zet is. In het wetsvoorstel CJG is een aanwijzingsbevoegdheid voor de burgemeester opgenomen die zorginstellingen kan dwingen de coördinatie van de zorg voor een jongere op zich te nemen. De burgemeester kan deze aanwijzing geven aan de JGZ, het maatschappelijk werk of Bureau Jeugdzorg.

Een gemeente is ook verantwoordelijk voor de leerplicht- en RMC-functie maar heeft op dit terrein geen aanwijzingsbevoegdheid. Toezicht op het nakomen van de afspraken gaat vallen onder de inspecties die samenwerken in het kader van Integraal Toezicht Jeugdzaken.

5.5 Vervolgopleidingen

Gemeenten kunnen tijdens vervolgopleidingen (vmbo en mbo) een belangrijke bijdrage leveren in de vorm van stageplaatsen. Door scholen en bedrijven binnen de gemeente bij elkaar te brengen op het gebied van detailhandel, (thuis)zorg, beheer van sportaccommodaties houden jongeren voeling met hun eigen buurt en gemeente. Ze kunnen hun talenten en sociale vaardigheden ontwikkelen en betekenisvolle verbanden met andere jongeren en volwassenen aangaan. Ze krijgen verantwoordelijkheid en worden gekend en gewaardeerd. Stageplaatsen kunnen ook een preventieve werking hebben. Naarmate de sociale structuur van de buurt sterker is, ontstaat meer sociale controle en correctie. Daardoor zullen jongeren minder snel ontsporen. Raadpleeg voor meer informatie de VNG-uitgave De verbinding van CJG met onderwijs, te downloaden op www.vng.nl/cjg.

6 Sluitende aanpak

Zorgcoördinatie is nodig om jongeren en hun ouders zo goed mogelijk te kunnen helpen. CJG's onderhouden contact met hulpverleners binnen het onderwijs en het jongerenwerk en stemmen de hulp zo goed mogelijk op elkaar af. Belangrijke partners daarbuiten zijn het jongerenloket en het veiligheidshuis. CJG's moeten er wel voor waken een aparte schakel in de hulpverleningsketen te worden en voorkomen dat dubbel overleg of werk plaatsvindt. Leerlingen van v(s)o- en mbo-scholen zijn vaak afkomstig uit meerdere gemeentes. Om te voorkomen dat CJG's uit meerdere gemeentes deelnemen aan ZAT-vergaderingen is het wenselijk in regionaal verband afspraken te maken over de inzet van CJG-medewerkers.

6.1 De relatie met het jongerenwerk

Het jongerenwerk vervult van oudsher een speciale rol in de relatie jongere, buurt en welzijn. Hun doelstelling wordt omschreven als: *Jongeren ondersteunen in hun ontwikkelingsproces naar volwassenheid, als onderdeel van hun sociale omgeving, zodat hun positie direct of op termijn verbetert. De jongere, zijn situatie, kansen, mogelijkheden en knelpunten vormen hierbij het uitgangspunt.*

Het jongerenwerk zelf pleit voor een stevige rol van het jongerenwerk in de totstandkoming en taakuitoefening van de CJG's. Argumenten die genoemd worden, zijn:

- het jongerenwerk heeft al contact met en bekendheid onder de doelgroep;
- het jongerenwerk beschikt over specifieke kennis van de leefwereld en belevingswereld van de doelgroep;
- het jongerenwerk heeft inzicht in de vragen en knelpunten waar jongeren tegen aanlopen in hun proces naar volwassen worden;
- de jongerenwerkers worden door het samen werken met jongeren al geconfronteerd met vragen op het gebied van informatie, advies en ondersteuning.

Veel gemeenten hebben in het verleden jongerenwerk ingezet om overlast tegen te gaan. Vanuit de natuurlijke functie van het jongerenwerk is het logisch vooral in te zetten op een outreachende, informerende en ondersteunende functie. In veel jongerencentra organiseren professionals en jongeren samen activiteiten en maken belangrijke thema's bespreekbaar. Een goed voorbeeld is Zwolle, waar Jongerencentrum Rezet in samenwerking met Tactus Verslavingszorg een informatieavond voor ouders organiseerde over alcoholgebruik.

(www.minderdrankmeerscoren.nl/news/6/details/item_20/).

6.2 Jongerenloket

In sommige gemeenten is een Jongerenloket opgericht met als belangrijkste doelgroep: voortijdige schoolverlaters en werkloze jongeren tot 23 jaar. De belangrijkste doelstelling is jongeren zonder werk of startkwalificatie (diploma mbo-2 opleiding) zoveel mogelijk terug naar school te laten gaan of aan een leerbaan te helpen. Binnen het Jongerenloket werken verschillende instellingen vanuit een integrale aanpak en één gezamenlijke visie met elkaar samen. Vaak zijn dat ROC's, UWV werkbedrijven, afdelingen onderwijs en sociale zaken van gemeenten, sociale diensten, RMC's, leerplichtambtenaren en werkgevers(loketten).

In sommige gemeenten is het Jongerenloket samen met alle betrokken instellingen op één locatie gehuisvest. Ook naar buiten toe presenteren zij zich als één organisatie. In andere gemeenten is het Jongerenloket virtueel aanwezig. De gemeenten Dordrecht, Arnhem en Groningen hebben een geslaagd Jongerenloket. Het Jongerenloket Route 23 in Dordrecht is vanwege haar succes uitgebreid naar Alblasterdam, Hendrik-Ido-Ambacht, Sliedrecht en Zwijndrecht. De belangrijkste succesfactor is de gezamenlijke visie op jongeren, de resultaatgerichte instelling van de medewerkers en de korte communicatielijnen.

6.3 Veiligheidshuis

Het veiligheidshuis is een samenwerkingsverband dat zich richt op het terugdringen van overlast en criminaliteit. De ketenpartners kunnen zijn: gemeenten, politie, Openbaar Ministerie, Raad voor de Kinderbescherming, reclasseringsorganisaties en welzijnsorganisaties.

Een Veiligheidshuis is een plek waar verscheidene organisaties samenwerken, die zich bezighouden met opsporing, vervolging, berechting en hulpverlening. Organisaties werken samen aan een persoonsgebonden en/of gebiedsgebonden aanpak van criminaliteit om jongeren, veelplegers, verslaafden en anderen die van het rechte pad afdwalen tot de orde te roepen. Veiligheidshuizen zijn een middel tegen criminaliteit, overlast en huiselijk geweld. De aanpak is effectief gebleken en krijgt in steeds meer gemeenten navolging. Behalve een duidelijke afstemming in de strafrechtsketen, betekent dit dat er in toenemende mate een verbinding wordt gelegd met preventie, nazorg en de zorgtrajecten, met name in de geestelijke gezondheidszorg. Daarnaast bieden de Veiligheidshuizen de mogelijkheid om in te spelen op specifieke lokale problemen.

Een klein percentage van alle jongeren behoort tot de doelgroep van de Veiligheidshuizen. Een deel van deze jongeren is waarschijnlijk al bekend bij een ZAT of CJG. Om te voorkomen dat een jongere in meerdere teams wordt besproken, is het noodzakelijk dat het Veiligheidshuis hierover contact opneemt. De Verwijsindex Risicjongeren kan een goed instrument zijn om dit te onderzoeken. Aan te raden is dat de organisatie die met zowel het Veiligheidshuis als ZAT en CJG contact heeft, de verbindende schakel vormt. Dit kan het Bureau Jeugdzorg, gemeente (bijvoorbeeld leerplicht) of het RMC (de Regionale Meld en Coördinatiefunctie voortijdig schoolverlaten) zijn. Het is dus van groot belang dat instellingen elkaar op lokaal en regionaal niveau opzoeken.

6.4 Ouder dan 18 jaar

Jongeren die uit de (gedwongen) geïndiceerde jeugdzorg komen en waarbij dit aanbod stopt op 18-jarige leeftijd zijn extra kwetsbaar. Dit geldt ook voor jongeren met een licht verstandelijke beperking of psychische problematiek. Weliswaar is de AWBZ-zorg niet aan de meerderjarigheidsgrens gebonden, maar vaak is hun beperking te licht om nog langer in aanmerking te komen voor deze zorg. Soms vertonen deze jongeren ook zorgmijdend gedrag.

Recent onderzoek bevestigt dat de leeftijdsgrens van de jeugdzorg leidt tot aandachtspunten in de hulpverlening aan een groep kwetsbare jongeren. Het gaat vooral om jongeren die in hun ontwikkeling nog niet in staat zijn zelfstandig te functioneren, hoewel zij volgens de wet meerderjarig zijn. Door de afwezigheid van een sociaal netwerk en een ondersteunende thuis-situatie ontbreekt het deze jongeren aan steun en aansturing op weg naar zelfstandigheid. Het gaat meestal om jongeren uit de residentiële jeugdzorg, een pleeggezin of jongeren die met specifieke problematiek kampen zoals psychiatrische problemen. Ook zwerfjongeren of jongeren met een licht verstandelijke beperking behoren tot deze doelgroep. Deze uiterst kwetsbare groep verdwijnt vaak uit het beeld bij de zorg. Een deel van deze jongeren redt het niet en komt later vaak met zwaardere problematiek of als zwerfjongere weer terug. Het rapport (Jeugd)zorg houdt niet op bij 18 jaar van het Verweij-Jonker Instituut biedt mogelijke oplossingsrichtingen en aanbevelingen aan gemeenten:

- zorg ervoor dat het hele basispakket voor jongeren binnen handbereik is, dus ook voldoende specifiek aanbod (zelfstandigheidscursussen, begeleid wonen) voor 18-23 jarigen;
- stel een persoonlijke coach aan die voor de jongere de samenhang en samenwerking tussen wonen, strafrecht, onderwijs en arbeid coördineert en stimuleert;
- betrek onderwijsinstellingen bij de begeleiding van de 18+ jongere naar onderwijs en arbeid;
- behoud als gemeente de bestuurlijke verantwoordelijkheid en regie (één loket, één indicatie en één intersectoraal hulpaanbod).
- Contact met mbo/hbo/universiteit (student psychologen, studie-adviseurs etc).

Kijk voor het realiseren van een sluitende aanpak tussen CJG, ZAT, Passend onderwijs, jongerenwerk en andere projecten op www.samenwerkenvoordejeugd.nl (telefonische helpdesk: 070-3407878). De komende tijd zal deze website extra aandacht besteden aan CJG initiatieven voor 18 – 23 jarigen.

7 Stappenplan

Dit stappenplan helpt gemeenten een aanbod te ontwikkelen voor jongeren en hun ouders. Het is geen spoorboekje dat automatisch naar de gewenste uitkomst leidt. Maar het geeft wel aan welke stappen een gemeente kan zetten in de vormgeving van een Centrum voor Jeugd en Gezin met voldoende aandacht voor de leeftijdsgroep 12-23.

- 1 Breng de demografische gegevens over jongeren en de gezinnen waaruit ze komen per gemeente, het liefst per wijk, in kaart (leeftijdsofbouw, etnische achtergrond, jongeren met een beperking, onderwijsdeelname, werk, werkloosheid, tienerouders etc.).
- 2 Breng in beeld wat de prestaties van de groep 12 – 23 zijn in uw gemeente/regio (onderwijs, gezondheid, arbeidsparticipatie, sportdeelname, etc.). Maak hiervoor gebruik van de GGD-gezondheidsmonitor, veiligheidsmonitor, leerplichtcijfers en cijfers over werkloosheid. Gemeentelijke cijfers zijn ook landelijk beschikbaar via Kinderen in Tel (Verwey-Jonker instituut, www.kinderenintel.nl) en de Landelijke Jeugdmonitor. Sommige provincies, zoals Zeeland, hebben een eigen jeugdmonitor.
- 3 Inventariseer het aanbod van voorzieningen en activiteiten voor zowel jongeren als hun ouders. Denk ook aan sportclubs, trapveldjes, cliëntgroepen, ouderraden. Ga na welke prestaties (bereik, resultaten en doelmatigheid) en netwerken (sluitende zorgstructuur, 12+ buurtnetwerken, ZAT-teams) er zijn en hoe de aansluiting van lokaal jeugdbeleid met geïndiceerde jeugdzorg is geregeld. Ga dit na voor zowel het voortraject en voor wat betreft de nazorg voor 18+, onderwijs en andere relevante beleidssectoren (woningbouw, schuldhulpverlening, verslavingszorg, VG-sector, GGZ etc.).
- 4 Raadpleeg cliënttevredenheidsonderzoeken van participerende instellingen en onderzoek wat de wensen en behoeften zijn van jongeren en hun ouders ten aanzien van het CJG. Zorg ervoor dat jongeren hierbij actief worden betrokken.
- 5 Ontwikkel samen met andere gemeenten binnen de regio een visie op de functies van het CJG voor jongeren en stel vast aan welke kwaliteitscriteria een CJG moet voldoen (positie cliënt, bereikbaarheid, partnerschap, ouders, deskundigheid werkers, evidence-based werken).
- 6 Formuleer de doelstelling van het CJG. Welk resultaat moet op korte en langere termijn bereikt worden. Stel een aantal zaken vast zoals het doel, specifieke doelgroepen, bereik en welke partners meedoen. Hoe ziet de inhoudelijke en organisatorische samenwerking met deze partners eruit en wat houdt de samenwerking met voorzieningen en activiteiten op wijk-, lokaal- en regionaal niveau eruit.
- 7 Stel met ketenpartners zoals de JGZ, maatschappelijk werk, onderwijs en jongerenwerk de contouren vast van het CJG voor de doelgroep 12-23 jaar. Bespreek met elkaar de verschillende vormen van regie voeren.
- 8 Omschrijf de belangrijkste dwarsverbanden voor de doelgroep 12-23 jaar in het CJG, met name aandacht voor de zorgcoördinatie, afstemming op het Bureau Jeugdzorg, het onderwijs en het Veiligheidshuis.
- 9 Breng de risicojongeren in beeld.
- 10 Bepaal welke interventies gedaan kunnen en moeten worden vanuit het adagium 'één gezin, één plan', het leidend principe voor iedereen die met gezinnen en jongeren werkt. Met het wetsvoorstel 'Centra voor Jeugd en Gezin en de regierol gemeenten in de jeugdketen' dat bij de Tweede Kamer ligt ter behandeling, zouden gemeenten de plicht krijgen om te zorgen voor sluitende afspraken tussen alle betrokken instanties in de jeugdketen.

Bijlagen

Bijlage 1

Centrum voor Jeugd en Gezin

In 2011 is in elke gemeente een Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) aanwezig. Het CJG is voor jongeren en hun ouders een herkenbaar, laagdrempelig en centraal punt voor opvoed- en opgroevragen. Hier wordt adequate, passende en gecoördineerde hulp geboden.

Een CJG is kent standaard:

- a een inlooppunt voor informatie en advies;
- b een opvoed- en opgroei-praktijk;
- c en een sluitende aanpak.

Doel van een CJG is zo vroegtijdig mogelijk advies, hulp en ondersteuning te bieden en te voorkomen dat gebruik moet worden gemaakt van 'zwaardere' vormen van hulp. Het centrum is tevens een centraal punt waar professionals met hun vragen terecht kunnen.

In een Centrum voor Jeugd en Gezin worden bestaande gemeentelijke taken op het gebied van opvoeden en opgroeien gebundeld. Hoewel alle CJG's dezelfde basistaken hebben, kan de uitwerking verschillend zijn. Elke gemeente is in de gelegenheid, afhankelijk van de unieke lokale situatie, haar CJG anders organiseren.

Het ministerie voor Jeugd en Gezin, de VNG, het IPO, MOgroep, Actiz en GGD Nederland zijn overeengekomen dat elk Centrum voor Jeugd en Gezin minimaal een zogeheten basismodel hanteert.

Dit basismodel heeft de volgende functies:

- 1 jeugdgezondheidszorg (consultatiebureaus en GGD)
- 2 vijf Wmo-functies:
 - informatie en advies
 - signalering
 - toeleiding naar hulp
 - licht-pedagogische hulp
 - coördinatie van zorg
- 3 schakel met Bureau jeugdzorg
- 4 schakel met het onderwijs

Naast het basismodel zijn er, afhankelijk van de lokale situatie, ook andere voorzieningen en activiteiten die aan het CJG gekoppeld kunnen worden. Specifiek voor jongeren zijn dat bijvoorbeeld: leerplichtambtenaren, jongerenwerk, straathoekwerk, opbouwwerk, welzijnswerk, algemeen maatschappelijk werk, gehandicaptenzorg, jeugd-GGZ, gemeentelijke dienst werk en inkomen, schuldhulpverlening, politie en justitie, het veiligheidshuis.

Het CJG biedt voor alle kinderen en gezinnen ondersteuning en hulp bij het opvoeden en opgroeien. Belangrijke kernbegrippen zijn 'dicht bij huis' en 'laagdrempeligheid'.

De hulp en ondersteuning betreft zowel eenvoudige als complexe vragen. Eindresultaat moet zijn dat vragen van ouders en jongeren naar tevredenheid beantwoord zijn.

De wettelijke verantwoordelijkheden ten aanzien van preventief jeugdbeleid staan in de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) en de Wet publieke gezondheid. Ook de Wet op de jeugdzorg is relevant vanwege de verbinding tussen jeugdbeleid en jeugdzorg. De regierol van gemeenten in het kader van de opzet en uitvoering van CJG's is wettelijk vastgelegd in de Wet op de jeugdzorg. In de Wet Publieke gezondheid is de digitaliseringsplicht voor de jeugdgezondheidszorg geregeld.

Bijlage 2

Begeleidingscommissie

Gemeente Dalfsen
Jurgen Goejer

Gemeente Haarlemmermeer
Mascha van de Ven

Gemeente Rotterdam
Hella van den Berg
Arno Hoogendoorn

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Bas Wijnen

MBO-raad
Marieke Weemaes

Jeugdraad
Christel de Lange

VO-raad
Jessica Tissink

VNG
Wanda van Esbroek

Stichting Alexander
Ivet Pieper
Leo Rutjes

IVA
René Clarijs
Lud Muller

Jeugd en Gezin
Lies Admiraal
Martine Eenshuistra
Gea de Jong
Ria Korevaar
Sabina Postma

www.jeugdengazin.nl
Jeugd en Gezin
Postbus 16166, 2500 BD Den Haag

